

ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIMIZLA İLETİŞİM^[1]

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN^[2]

İnsan, bebek olarak doğar, çocuk olur, ergen olur, gençlik dönemini yaşar, yetişkin olur, derken yaşlanır ve bir gün hayatın sonuna gelir. İnsanın bu serüvenindeki davranışlarını, eğitim psikolojisinin gelişim psikolojisi inceler. Bizler, bu dönemleri bilirsek çocuklarımızın davranış ve tutumlarını daha iyi anlar ve ona göre davranırız. Bunları bilmezsek, gençlerin davranışlarını bir başkaldırı veya sapma olarak görürüz ve hem kendimizi hem de onları üzeriz. Sadece üzmeyle kalsak onun yaptığı çocukluk hatasına biz de hatayla karşılık veririz ve zararlı çıkarız.

İnsan hayatının en zor dönemlerinden biri de ergenlik ve gençlik dönemidir. Benim ergenlik ve gençlik dönemine verdiğim ad, “gıcıklık” dönemidir. Anne babalara göre, gençler çok “gıcık” davranışlarda bulunurlar. Hem de inadına “gıcıklık” yaparlar. Ancak bir de gence sorun bakalım, ne diyecekler. Ben zaman zaman gençlere, “Siz mi daha gıciksınız, yoksa anne babanız mı gıcık?” diye soruyorum.^[3] Kendi “gıcıklık”larını görmek yerine, anne babalarının çok “gıcık” olduğunu söylüyorlar. İşin doğrusu, genç, kimliğini bulurken “gıcıklık” yapmakta, bu tutum karşısında şaşırın birçok anne baba da bilmeden “gıcıklık” yapmaktadır.

Bizler hoş karşılasak da karşılamasak da ergenlik ve gençlik çağındaki çocuklarımız, sadece bize değil, bizim temsil ettiğimiz büyükler toplumuna da başkaldıracaklardır. Anne babasıyla ters düşmeyen çocuklar, çocukluktan olgunluğa geçiş dönemini başarılı yürütemiyorlar ve kendi kendilerine birtakım çözümsüzlüklere saplanıyorlar demektir.

11-12 yaşındaki çocuk, orta çocukluk yıllarını büyük bir gürültüyle yıkıp ergenliğe yönelmiştir; bencilleşir, başta anne babası olmak üzere büyüklerin hoşlanmayacağı bir tutuma girer. Hareketlidir, konuşkandır, meraklıdır, her fırsatta tartışmayı sever. Başkalarının sözünü kesmekten çekinmez, ama kendisi söze ara vermeden konuşmaya bayılır. Evin içinde oradan oraya gider gelir, kapıları vurur, gürültü yapar. Radyonun veya televizyonun sesini sonuna kadar açar.

Ergenin davranışları değişir, geçimsiz, ters, inatçı, kaba bir çocuk olur çıkar. Nedenini çoğu zaman kendinin de bilmediği öfkelere ve bunalımlara girer. Karamsarlaşır, alıngan olur, çabuk kırılır, kırıldığı zaman da ağlamaya koyulur. 11 yaşındaki erkek çocuklar da ağlamaya çok yatkındır. Duygusal patlamaları ve değişimleri çok hızlıdır. En

ufak bir uyarıdan alınarak ağlamaya başladığı hâlde, biraz sonra hiçbir şey olmamış gibi gülebilir. Isı kontrolü gibi fizyolojik oluşumları bile, bu dönemde aşırılıklar arasında gider gelir. Çocuk ya çok üşüdüğünden ya da çok bunaldığından yakınıdır. Evdeki tavırlarına oranla okulda daha uyumludurlar. Çünkü okulda geçinemedikleri, kışkandıkları kardeşlerinden ve karşı gelme isteği duydukları anne babalarından uzakta, arkadaş çevresi içindedirler. Bu yaştaki erkek çocuklar, toplumsal ilişkilerde kızlara oranla daha sert, kırıcı ve kabadırlar. Kızlar daha yumuşak, karmaşık ve duygusal yönden zengin, renkli bir dönem yaşarlar.

Çocuklar bu yaşta arkadaşlarıyla sık sık bozuşur, sonra tartışırlar. Bu doğaldır, çünkü çocuk, toplumsal ilişkilerde ilk deneylerini yapmaktadır. Bir başka deyişle, ergenlik öncesi dönemini yaşayan çocuk, arkadaşlarına karşı olumlu ve olumsuz tutumlarıyla yeni kişiliğini oluşturmaya ve belirlemeye çalışmaktadır. Kızlarla erkekler pek geçinemezler. Erkekler kızlarla alay eder, onlara takılırlar, kızlarla beraber olmaktan hoşlanmazlar. Unutmamamız gerekir ki, bu yaptığımız genellemelerin içinde her çocuğun kendine özgü değişik tutumları vardır. Aynı ailenin iki çocuğu bile ergenlik öncesi çağı tıpatıp aynı özelliklerle geçirmezler. Kimi çocuk bu dönemi fazla sorun çıkartmadan, oldukça kolay atlatabildiği hâlde, kimi çocuk da anne babasını umutsuzluğa düşürecek, karamsarlığa sürükleyecek ölçüde zor günler yaşatır.

Bu çağdaki çocuğun eğitimiyle ilgili psikolog Dodson'un tavsiyeleri şunlardır:

Birincisi, çocuğunuzun bu hırçın döneminin geçici olduğunu kavrayın. Çoğu anne babalar, çocuklarının hep hırçın ve aksi kalacaklarını sanarak yanlış girişimlerde bulunurlar. Bu da çocuğun davranışlarının daha da kötüleşmesine sebep olur. Bu yanlış düşmemek için bu dönemin geçici olduğunu aklınızdan çıkarmayın.

İkincisi, çocuğunuzun ters davranışları karşısında duygusal patlamalara girerek büyük tepki göstermeyin. Onun olumsuz davranışlarını engellemeyin demiyorum, ama bunu büyük olay hâline getirmeden yapın.

Üçüncüsü, ergenlik öncesi çağ, hangi davranışın önemli olduğu ve anne ve babanın mutlak el koymasını gerektirdiği, hangi davranışın ise bunu gerektirmediği arasında kesin ayırım yapılmasını zorunlu kılan bir çağdır. Ağırlığınızı gerçekten önemli olaylara saklayın.

Dördüncüsü, çocuğunuzun davranışlarına hemen tepki göstermek yerine, serinkanlılığınızı kaybetmeden bu davranışın altındaki temel nedeni araştırmaya çalışın.

Beşincisi, çocuğunuza, gerek duyduğu “yabanî” davranışları yapabilme fırsatları verin. Örneğin çocuğunuz, cesurluğunu ve aileden bağımsızlığını kanıtlamak istiyorsa, onun doğayla karşı karşıya kalabileceği bir kampa gönderilmesi, meydan okuma duygularını boşaltmasına imkân sağlayacaktır.

Altıncısı, çocuğunuzun bu yeni edinilmiş bağımsızlığına saygı gösterin. Onun kişiliğini kabul edin ve bu yaşa kadar davranışlarına hep sizin karar verdiğiniz, yapacaklarını hep sizin belirlediğiniz çocuk olmaktan çıktığını kavrayın. Çocuğunuz, nasıl çocuk olmaktan çıkarak yeni bir gelişim dönemine girmişse, siz de onu eğitirken yeni yöntemler geliştirin. On yıllık alışkanlıkları bir anda değiştirmek kolay değildir. Ancak, 11 yaşından 21 yaşına kadar geçecek yıllarda çocuğunuzla ilişkileriniz bu yeni seviyede süreceği için, alışkanlıklarınızdan sıyrılmaya ve yeni ortama uymaya çalışmanız gerekecektir.

Yedincisi, çocuğunuzun bu dönemdeki başkaldırısını size yöneltilmiş bir isyan olarak görmeyin. Bunu çocukla anne baba arasında kişisel bir çözümsüzlük olarak görmek yanlıştır.

GENÇLİK DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIMIZLA İLETİŞİM^[1]

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN^[2]

İnsan hayatının en zor dönemlerinden biri de ergenlik ve gençlik dönemidir. Benim ergenlik ve gençlik dönemine verdiğim ad, “gıcıklık” dönemidir.^[3] Bu dönemin özelliklerini bilip ona göre davranmak gerekir. Ergenlik dönemine ulaşan birey, doğru ve yanlışı, sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, bizzat kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlâk ilkeleriyle tanımlar. Ahlâk ilkeleri, sadece kendisi için değil, herkes için geçerli ve evrensel değerler üzerine kurulmuştur. Böylece birey, yalnız kendini değil, başkalarını da dikkate alan, yüksek düzeyde bir ahlâkî yargı geliştirir. Çocuğun olgunluğa yönelik psikolojik gelişimi, 13 ile 21 yaşları arasındaki ergenlik döneminde tamamlanır. Ergenlik öncesi çağ, ergenlik boyunca olacak değişimlere temel olan bir gevşeme dönemidir. Çocuğun “geleneksel, eleştirisiz” bir dürüstlük anlayışından kurtulup kendi öz dürüstlük ölçülerine ulaşması için 14 yaşına basması beklenmelidir. 14 yaşındaki ergenin yetişkinlere ve aile bireylerine olan tutumu olgunlaşmaya başlar. Bu durum onun her şeyi eleştirmesine yol açar. Anne babayı eleştirme, onların görüş ve düşüncelerini benimsememe eğilimleri vardır. Rahat ve uyumlu çocukluk geçirenler, ergenlik döneminin sorunlarını daha kolay çözerler.

Ergenlik ve gençlik döneminde bireyde, başkalarına yardım, zor durumda olanlara acıma duygusu, vicdan ve ahlâkî sorumluluk en yüksek düzeye ulaşmıştır. Kişi artık kendi kendini denetleyebilir. Davranışları ahlâk kurallarına aykırı düştüğü veya yapmak istediği bir işte başarısızlıkla karşılaştığı zaman çok güçlü bir “suçluluk duygusu” yaşar, çevresindekilerden utanır. Başkalarının davranışlarını da aynı yüksek ahlâkî sorumluluk bilinci ile değerlendirir. Bunun sonucu olarak hak ve adalet düşüncesi bu dönemde çok güçlüdür. Ergenler ve gençler, haksızlık yapan, eşit davranmayan kimselere karşı sert tepkiler gösterir.

Delikanlılık çağına giren çocuk, çocukluk ile büyüklük arasında bir geçiş dönemi yaşar. Çocuk, o zamana kadar belirli bir ruhsal denge kurmuştur, çevresi ile belirli bir ilişki düzeni vardır. Ama ergenlik çağına gelince, o güne kadar kişiliğini ayakta tutmuş olan denge ve şartları bir kenara bırakıp, bir an önce büyüklüğe atlamak ister. Bu yüzden, bu çağdaki çocuklarda genellikle uyumsuzluk, olumsuzluk ve ters tepkiler görülür. Çünkü çocuk, olumlu kişiliğini aramaktadır. Bunun için de anne babanın değer ölçülerini yok sayarlar. Gençlik çağı fırtınalı, gergin ve duygusal karışıklıklarla dolu bir dönemdir.

Bu dönemde, gencin olumlu kişiliğinden önce olumsuz kişiliğinin oluşacağını bilmeyen bir anne baba, çok sıkıntı çeker. Çocukluktaki dengeli davranışların bozulmasının, çocuğun olumlu bir kişiliğe yönelmesindeki ilk adım olduğunu kavrayamayanlar, onu yola getirmek için sert davranmak gerektiğini düşünürler, böylece de en büyük yanlışı yapmış olurlar.

Çocuk, bu devrede “çevreye uyum” yerine “kendi kişiliğini” ortaya koyar. Bir yandan “kimlik” duygusunu pekiştirir, öte yandan da anne babasının isteklerine uymayı öğrenir. Bu devrede şu iki temel yanlıştan kaçınmak gerekir: Birincisi, çevresine uyması ve kendi isteklerini sınırlaması için baskı yapılmamalıdır. Ondan aşırı isteklerde bulunulursa ya isyan bayrağını açacak ya da içine kapanık, pısrık biri olup çıkacaktır. Yapılabilecek ikinci yanlış çocuğu gerektiği kadar kontrol altına almamaktır. İsteddiği her şeyi verir, sözünüzü dinlemediği zaman onun isteğine uyarsanız, çocuk evin tek hâkimi olduğunu düşünmeye başlar. Bu durumdaki çocuk, çevreye uyum konusunda olumlu hiçbir şey öğrenemediği gibi, ileriki yıllarda öğretmenleri ve arkadaşlarıyla da uyuşamaz. Gençlik çağı çocuğunuzun ve sizin başarıyla atlatabilmeniz için üç temel kural vardır:

1. Suyun akarına gidiniz!

2. Suyun akarına gidiniz!

3. Suyun akarına gidiniz!

[1] Bu yazı, “Gençlik Dönemindeki Çocuklarımızla İletişim” Hanımefendi, Yıl:1, Sayı:12, İstanbul Eylül 2007, ss.10-11’de yayımlanmıştır.

[2] www.mehmetzekiaydin.com Email: mehmetzekiaydin@gmail.com

[3] Gıcık: Sözleriyle, davranışlarıyla karşısındakini kızdıran, sinirlendiren, sıkın (kimse).